

Archaizmy fonetyczne

Autor: Halina Karaś

Archaizmy fonetyczne to zjawiska, które charakteryzowały wymowę polską w przeszłości, a następnie w języku ogólnym zanikły, pozostając tylko w dialektach ludowych, których rozwój był inny niż polszczyzny ogólnej. Występują one szczególnie często w różnych gwarach w różnym stopniu i zakresie. Na peryferiach polskiego obszaru językowego – na Podhalu i w części Spiszu – zachował się dawny akcent inicjalny, czyli padający na początkową sylabę wyrazu, jak w języku staropolskim. W wielu gwarach zachowały się samogłoski ścieśnione (inaczej: pochylone), które zanikły w języku ogólnym w XVII-XIX w. Archaiczna jest również – obecnie sporadyczna – synchroniczna wymowa samogłosek nosowych i nieco częściej spotykana szeroka artykulacja ę, np. ganś, tandy (w transkrypcji fonetycznej: gaś, taędy), wymowa i zamiast y po dawnych spółgłoskach miękkich sz, ż, cz, dż (nawet mimo mazurzenia), c, dz, rz (□, (tzw. archaizm podhalański) oraz oboczność ew // ow . Z zakresu konsonantyzmu przetrwały w niektórych gwarach takie archaizmy, jak: frykatywne rż (które w polszczyźnie ogólnej utożsamiało się z ż, sz w XVII w.), miękkość spółgłosek wargowych w wygłosie karpś, gołompś, (zanikła w języku ogólnym w XIX w.), dźwięczne w, w’ po spółgłoskach bezdźwięcznych (zaznaczane tu pogrubieniem), np. swój, twój (zob. Spółgłoski dźwięczne i bezdźwięczne). Często są także wyrazy z archaiczną fonetyką: viesiele, sierce, mołwa (zob. Archaizmy leksykalne i Archaizmy znaczeniowe). Największy konserwatyzm w fonetyce, czyli zachowanie archaicznych cech wymawianiowych, wykazują przede wszystkim gwary ludowe Polski północnej.